

2. Pokud neprojde ustanovená doba, jest vlastníkem věci odevzdatel, avšak s tím obmezením, že nesmí věc před projitím doby zpět požadovati. Vráti-li tudíž příjemce věc, ručí za škodu svou vinou na věci způsobenou a co se týče nákladu na věc učiněného, zaujímá postavení jednatel bez příkazu, t. j. může žádati náhradu jen těch nákladů, jež jsou odevzdateli ku zřejmému prospěchu neb užitku (§§ 1087, 1037, 1038 o. o. z.);

3. § 1087 o. o. z. nerozhoduje však, musí-li příjemce vrátiti s věcí též užitky, které z věci vytěžil; ježto však § 1087 o. o. z. výslovně stanoví, že po určenou dobu zůstává odevzdatel vlastníkem věci, nutno souditi, že při vrácení věci dlužno též užitky vrátiti.

III. Právní vztahy k osobám třetím.

Závěrečná věta § 1088 o. o. z. poznamenává: Nelze žádati věc k prodeji svěřenou na osobě třetí, která ji nabyla poctivě od příjemce. Z toho plyne, že § 1087 o. o. z. má na mysli jen třetího bezelstného nabyvatele; nabyvatele nepoctivého může odevzdatel pohnati žalobou vlastnickou; nepoctivým je však třetí nabyvatel jen tehda, když nabytí věci takovým způsobem, že věděl nebo věděti musil, že nabytí držby odporuje úmluvě mezi odevzdatel a příjemcem (viz Stubenrauch, II. sv. str. 236).

IV. Smlouvy se smlouvou vetešnickou zpřízněné.

1. Jak již bylo shora uvedeno, je předmětem smlouvy zmocňovací často příkaz ku prodeji, avšak s tím rozdílem, že zmocněný má toliko jménem zmocnitelovým dotyčné jednání uzavřítí, dále že zmocnění může se vztahovati jak na věci movité tak na věci nemovité a konečně, že třetí je oprávněn a zavázán jen zmocniteli, nikoliv však zmocněnci.

2. Obchod obstaravatelský vykazuje více společných známek se smlouvou vetešnickou, zejména v tom směru, že se komisionář pokládá za kupce, když nepojmenoval v oznámení o provedení příkazu jinou osobu co kupce. Jak však vyplývá z čl. 376 obch. z., je vázán při tom cenou tržní nebo bursovní; podstatně liší se obchod komisionářský od smlouvy vetešnické tím, že onen vztahuje se toliko na jednání obchodní, že dále přejímá komisionář příkazy nejen ku prodeji, nýbrž též k nákupu a vůbec k uzavření všech druhů jednání obchodních, že dále má nárok na provisi, na náhradu všech nákladů, že mu přísluší zákonné právo zástavní ke zboží třetí osoby a že konečně, když komisionář uzavře obchod za výhodnějších podmínek, přísluší prospěch komitentovi (viz čl. Komisionář).

3. Výběrné (sortimentní) knihkupectví shoduje se v podstatných kusech se smlouvou vetešnickou (viz čl. »Knihkupectví«); různí se však od ní tím, že zpravidla není umluvena lhůta, do které má býti zboží zapláceno nebo vráceno.

V. Právo poplatkové.

Poplatek ze smlouvy vetešnické zapraví se dle smluvené ceny tržové a dle stupnice III. (p. s. 105 popl. z.).

Smlouva zástavní viz Právo zástavní.

Smlouvy.

I. Pojem.

Smlouva jest projev srovnalé vůle dvou nebo více osob směřující ku založení, změně, upevnění nebo zrušení právního poměru.

V římském právu vyskytují se smluvní obligace již ve 12 tabulích. Avšak závazek spočívající na smlouvě neměl žádné právní moci, nýbrž

stál jediné pod ochranou důvěry a věrnosti. Porušení smlouvy mohli trestati toliko bohové, soud smlouvě ochrany své neposkytoval. Teprve později byly jisté druhy kontraktů, zejména formální kontrakty žalovatelné. Znenáhla pak vyvinuly se všeobecné zásady, jež byly do nynějších zákoníků všech států přijaty.

Obecný občanský zákoník řadí smlouvy mezi osobní práva věcná a § 861 obsahuje zákonnou definici smlouvy v tom smyslu, že k podstatě smlouvy dva momenty se žádají, slib s jedné a přijetí jeho se strany druhé. Předmětem slibu jest jisté plnění, tedy nějaké činění neb opomenutí. § 861 činí přesný rozdíl mezi smluvní úmlouvou a mezi jednáním o smlouvu; toliko první jest závazná, poněvadž při ní souhlasná vůle se projevuje, kdežto jednání o smlouvu má pouze ráz přípravný.

II. Podmět smluv.

Při každé smlouvě stojí jedna strana naproti druhé v tom poměru, že jedna má něco pohledávati a druhá něco plniti nebo že obě strany navzájem něco plniti nebo něco požadovati mají. Může však nastati též případ takový, že na jedné straně více osob (fysických nebo právnických) a na druhé straně toliko jedna osoba vystupuje nebo naopak, nebo může také na obou stranách býti dvě nebo více osob smlouvu uzavírajících. Konečně jest též možno, že i třetí osoby ve jméně a ku příkazu kontrahentů za tyto jednají.

Smlouvy ve prospěch třetích osob jsou ony smlouvy, z nichž osoba třetí, jež při uzavření smlouvy není ani přímo ani zástupcem účastněna, dle vůle stran vlastního samostatného práva nabývá. Římské právo neuznávalo těchto smluv, připouštělo však výjimky. Platné právo nepřijalo tuto zásadu nepříznivou platnosti smluv ve prospěch třetích osob, nýbrž vytklo jako přední zásadu volnost smluvní t. j. možnost smlouvě dáti jakýkoli vůlí stran určený obsah. Tomu odpovídá též zásada § 881 o. o. z., že takové smlouvy sice z pravidla nezavazují, poněvadž nemůže nikdo za jiného ani slibu činiti ani přijímati; jestliže však někdo přislíbil, že se přičiní u třetí osoby o to, aby závazek dotyčný splnila, nebo jestliže se přímo za výsledek zaručil, musí převzatý závazek dle míry svého slibu splniti. V souhlase s § 881 připouští však ob. obč. zák. celou řadu takových případů výjimečných, tak zejména v §§ 1019, 1070, 1400 a t. d.

III. Rozdělení smluv.

1. Smlouvy výslovně a mlčky uzavřené: Při prvnějších se zřejmě projevuje souhlasná vůle slovy neb obecně přijatými znameními, kdežto při poslednějších se soudí teprve z jistých činů obou kontrahentů na uzavření smlouvy. Tyto činy musí však, jak § 863 o. o. z. praví, býti toho způsobu, že dle všech okolností nelze s důvodem rozumně pochybovati o tom, že obě strany smlouvu uzavřely, pročež takové činy se též nazývají »konkludentními«; tak na př. zračí se souhlas věřitelův k uzavření zápůjčky v tom, když týž bez výhrady přijme dlužní úpis dlužníkem podepsaný (roz. ze dne 17. října 1876 č. 12045, sb. 6262), rovněž sluší spatřovati souhlas strany k úplatné smlouvě v tom, když ona bezpodmínečně přijme listinu od druhé strany podepsanou (roz. ze dne 2. prosince 1857 č. 12241, sb. 481); ve skutečném splnění protidávky spočívá přijetí nabídky (roz. ze dne 5. února 1862 č. 8664, sb. 1475).

2. Smlouvy úplatné (oboustranně závazné) a bezúplatné (jednostranně závazné) dle toho, zdali toliko jedna strana něco slíbje a druhá

strana to přijímá či obě strany navzájem práva si postupují a vzájemně přijímají.

3. Již dle římského práva rozeznávaly se smlouvy konsensualné, realné a literalné dle toho, zdali smlouva se uzavírala pouhým projevem souhlasné vůle, aniž jakákoli další forma zákonem byla předepsána, či teprve odevzdáním předmětu smlouvy nebo konečně vyhotovením písemné listiny určité formy a určitého obsahu.

Ob. obč. zák. přijal tento rozdí. Většina smluv náleží ke třídě smluv konsensualních, poněvadž dle povahy věci sluší pokládati pouhý projev souhlasné vůle stran za dostatečný k založení práv ze smlouvy vzbuzujících, takže odevzdání dotyčného předmětu nenáleží k pojmu, nýbrž toliko ke splnění smlouvy. Reální smlouvy zná náš zákon toliko čtyry, totiž smlouvu o schování (§ 927), půjčku (§ 971), zápůjčku (§ 983) a smlouvu zástavní (§ 1368). Rovněž není z pravidla potřebí dle rakouského práva písemného vyhotovení k platnosti smlouvy; § 883 o. o. z. přímo ustanovuje, že smlouva může býti zřízena ústně nebo písemně a že tato různost formy nemá na platnost smlouvy žádného vlivu. Výjimkou žádá se ku platnosti některých smluv zřízení písemné listiny, tak zejména při společenské smlouvě, která se vztahuje toliko na přítomné nebo toliko na budoucí jmění (§ 1178 o. o. z.), a při smlouvách dědických (§ 1249 o. o. z.). Jsou však též smlouvy, při nichž písemné vyhotovení nestačí a jichž platnost jest přímo podmíněna zřízením notářského aktu. Sem náležejí:

- a) smlouvy svatební;
- b) smlouvy směnné, kupní, důchodkové, zápůjčky a smlouvy doznávací mezi manžely;
- c) potvrzení o přijetí věna, i když se vydává jiným osobám než manželce;
- d) darovací smlouvy bez skutečného odevzdání;
- e) listiny o právních jednáních mezi živými uzavřených ve vlastním jméně slepci nebo osobami hluchými, které neumí čísti, nebo němými, které neumí psáti (zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z., § 1).

4. Smlouvy hlavní a vedlejší: Prvějšími jsou ony, jež, jak již jméno naznačuje, již obsahují veškeré podstatné části smlouvy, tudíž samy o sobě právoplatně mohou pozůstávati a tvoří podstatný základ poměru smluvního. Vedlejší úmluvy naproti tomu předpokládají smlouvu hlavní, bez níž právoplatně uzavřeny býti nemohou.

5. Smlouvy lze dále rozeznávati obecnoprávní, jež se opírají o ustanovení občanského zákona, smlouvy obchodní, na něž se vztahují zvláštní předpisy obchodního zákona, a konečně smlouvy směnečné, jež jsou blíže upraveny v řádu směnečném.

6. Smlouvy žalovatelné a nežalovatelné (obligationes naturales): Tyto poslední, jež v římském právu byly velice četně zastoupeny, jsou v platném právu značně omezeny (viz čl. Sázka a hra).

7. Smlouvy soudní a mimosoudní: Prvější se uzavírají před soudem; sem náležejí zejména soudní smíry, smlouvy o rozdělení dědictví, pokud se jich účastňují osoby nezletilé nebo pod opatrovnictvím se nacházející a pod.

8. Státní smlouvy, jež upravují normy práva mezinárodního, ačkoli se i na tento druh smluv vztahují obecné zásady o smlouvách (ostatně viz tento čl.).

IV. Podmínky perfekce smluv.

1. Způsobilost stran: Nezpůsobilí smlouvy uzavírají jsou dle § 865 o. o. z. ti, jichž činnost rozumová není vyvinuta nebo jest porušena. Sem čítají se: děti do dokonání 7. roku, osoby blbé a šílené a osoby, jež ve způsobilosti ku právním činům jsou omezeny, jako nezletilci a soudně prohlášení marnotratníci; tyto osoby posléz jmenované mohou ovšem slib k prospěchu svému platně přijímati, jinak však jsou pod zvláštní ochranou zákona a mají tudíž zapotřebí ke smlouvám. jimiž na se berou závazek, svolení svého zákonného zástupce. Pokud zákonný zástupce svého svolení ke smlouvě nedal, nemůže sice druhá strana od smlouvy odstoupiti, může však žádati, aby soud zástupci strany nezpůsobilé uložil přiměřenou lhůtu, ve které se tento má prohlásiti, zdali uzavřenou smlouvu uznává čili nic.

2. Další podstatný moment perfekce smlouvy jest projev srovnalé vůle kontrahentů, kterýž musí býti svobodný, opravdový, určitý a srozumitelný. Svoboda vůle jest podstatnou podmínkou platnosti smlouvy, pročez nesmí býti směr vůle vyvolán ani omylem ani donucením ani bázni. Donucení stojí vůbec v přímém odporu s účelem smlouvy a jest, jak Savigny praví, spíše nemravností v právo rušivě vsahající. Zákon má při tom na zřeteli netoliko donucení mechanické, moc fysickou, nýbrž i donucení psychologické s tím toliko rozdílem, že ohledně donucení posléz jmenovaného činí rozdíl mezi donucením s právem se srovnávajícím a právem se přičícím, z nichž toliko poslední vylučuje platnost smlouvy. Ohledně omylu srv. tento čl.

Odporuje-li se smlouvě pro nedostatek svolení, jest nutným toho následkem, že ten, kdo žádá za zrušení smlouvy, musí také navrátiti vše, co od druhé na základě této smlouvy obdržel (§ 877 o. o. z.), neboť dle uznaných zásad právních se nikdo nemá obohatiti na újmu druhého. Ovšem vzniká tu sporná otázka, lze-li na základě ustanovení § 877 o. o. z. též od nezletilců a opatrovanců nazpět žádati to, co jim na základě smluv s nimi uzavřených avšak od jich zákonných zástupců neschválených, bylo plněno. Rozhodnutím ze dne 8. listopadu 1877 č. 12192, sb. 6642 byla vyslovena zásada, že zápůjčku nezletilci poskytnutou nelze nazpět žádati na základě § 877 o. o. z., nýbrž dle § 248 o. o. z., tedy toliko v tom případě, když nezletilec jednal dolosně nebo dopustil se při tom trestného skutku. Bylo by však nespravedливо nebo alespoň při nejmenším neslušno, když by zásada § 877 neměla plně platiti též pro nezletilce a opatrovance. Zákon zajisté nechtěl nikterak těmto osobám poskytnouti privilegium odiosum, aby to, co jim bylo plněno, bez dalšího mohli podržeti.

3. Možnost plnění: § 878 o. o. z. vytkl všeobecnou zásadu, že o všem, co není z obchodu vyloučeno, lze smlouvy uzavírají. Naproti tomu nemůže býti předmětem smlouvy plnění nemožné nebo nedovolené, a rovněž ne věci z obchodu vyloučené, jež byly ve zvláštních zákonných předpisech zevrubně vyznačeny, ačkoli některé sporné otázky ohledně nich byly též soudní judikaturou rozřešeny; tak ku př. jsou z obchodu vyloučeny kostelní stolice dle roz. ze dne 15. září 1864 č. 7053, sb. 3215, a hrobky dle roz. ze dne 28. listopadu 1877 č. 14257, sb. 6677, a konečně též odbývání mší za úplatu jest nedovolené (roz. ze dne 15. září 1870 č. 6117, sb. 3877). Zvláštními zákonnými předpisy jsou z obchodu vyloučeny: částky kříže a ostatky svatých (d. dv. kanc. ze dne 30. září

1805, Kropatschekova sb. z. sv. 20 str. 644); ku hmotným částem budovy, jež nelze za samostatné věci pokládati, jako na př. k jednotlivým poschodím nebo prostorám téže budovy nelze samostatného vlastnického práva nabýti (zák. ze dne 30. března 1879 č. 50 ř. z. §§ 1 a 2). Výbušné látky zhotovovati, v obchod uváděti, chovati a je přivážeti jest dovoleno toliko na základě úředního povolení (zák. ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. § 1). O zcizení a zavazení majetku katolické církve obsahuje celou řadu omezujících předpisů min. nař. ze dne 20. června 1860 č. 162 ř. z. (viz čl. Majetek církevní). Ohledně obmezení týkajících se předmětů státního monopolu viz čl. Monopoly. Koupě a prodej částí vojenského oděvu a výzbroje jest zakázán (d. dv. kanc. ze dne 29. srpna 1839, sb. zák. prov. sv. 67 str. 169, instrukce o vojenském oděvu z r. 1854, § 114); rovněž i držba a chování cizozemských loterních lcsů (§§ 24 a 25 lot. pat. ze dne 13. března 1813) a pod.

4. § 879 o. o. z. vypočítává více smluv, jichž platnost vylučuje vzhledem k tomu, že se příčí uznaným zásadám mravně ethickým; jsou to smlouvy, jimiž byla vymíněna odměna za sjednání smlouvy manželské, dále smlouva, kterouž lékař od nemocného si předem vymíní určitou odměnu, nebo kterouž právní zástupce chce na sebe za úplatu převésti svěřenou mu rozepří a konečně smlouva, kterouž kdo dědictví neb odkaz ještě za života zůstavitelova zcizuje. Tím však není obor neplatných právních jednání nikterak vyčerpán. Ob. obč. zák. vypočítává ještě celou řadu smluv právně bezúčinných, tak na př. v případě § 1174 o. o. z. nelze požadovati nazpět toho, co bylo dáno k dosažení nemožného nebo nedovoleného činu, smlouva společenská, která se vztahuje toliko na přítomné nebo toliko na budoucí jmění, nebyl-li při ní zřízen inventář tohoto jmění (§ 1178 o. o. z.); smlouva o věčné společenství nebo o společenství pro dědice dědiců (§ 1208 o. o. z.), dědická sbratření (§ 1250 o. o. z.), úskok při sázce (§ 1270 o. o. z.); neplatna jest pojišťovací smlouva, je-li v době uzavření smlouvy pojištěnému již známo, že věc jest zničena nebo ví-li pojišťovatel, že nebezpečí věci hrozící pomínulo (§ 1291 o. o. z.); veškeré vedlejší podmínky a vedlejší úmluvy příčí se povaze smlouvy zástavní a zápůjčkové (§ 1371 o. o. z.), rovněž vedlejší úmluva, že věřiteli má náležeti požívání věci v zástavu dané (§ 1372 o. o. z.), úmluva, kterou se má promlčení vyloučiti nebo doba promlčení zákonem stanovená prodloužiti (§ 1502 o. o. z.) a pod. Konečně obsahují zvláštní starší předpisy nesčetnou řadu ustanovení o neplatnosti jednotlivých úmluv a smluv, tak na př. úmluva, že kdo se k dražbě nedostaví nebo při dražbě nebude vůbec spolu podávati nebo jen do určité výše (dv. d. ze dne 6. června 1838, č. 277 sb. z. s.), obchodování se stříbrnou a měděnou drobnou mincí (min. výt. ze dne 28. listopadu 1850 č. 451 ř. z.); úmluva, kterou si notář vymínil poplatek vyšší než jaký mu dle sazby přísluší, vyjímaje úkony neobyčejného objemu nebo se zvláštními obtížemi nebo se zvýšenou zodpovědností spojené (§ 171 not. ř. ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z.); promessy a splátkové obchody losy půjček státních a soukromých, nebylo-li při nich šetřeno zákonných ustanovení (zák. ze dne 7. listopadu 1862 č. 85 a ze dne 30. června 1878, č. 90 ř. z.); každá úmluva v kupeckém konkursu mimo vyrovnání učiněná, kterouž má býti jmění ve vyrovnací massu náležející svému určení odňato nebo kterouž některému věřiteli, na jehož nároky se vyrovnání vztahuje, se mají poskytnouti větší výhody nebo

výhodnější podmínky, než jaké dle zákona jemu příslušejí, i když nebyl při tom spáchán trestný skutek (§ 226 konk. ř.); úmluvy zaměstnavatelů směřující k docílení snížení mzdy nebo k dosažení nepříznivějších podmínek pracovních, jakož i úmluvy pracujících směřující k dosažení vyšší mzdy nebo příznivějších podmínek pracovních, pak úmluvy na podporu těch, kdo při takových smlouvách setrvají, vztažmo ke škodě těch, kdo se jich odříkají (zák. ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z., § 2); úmluvy živnostníků, aby se cena zboží na újmu obecenstva zvýšila (zák. ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z., § 4); neplatny jsou konečně cese, asignace, smlouvy zástavní nebo jinaká právní jednání týkající se příjmů z poměru pracovního nebo služebního, pokud jsou tyto platy z exekuce zjišťovací nebo uhražovací vyloučeny a pokud dotyčná smlouva byla uzavřena přede dnem, kdy mzda měla být vyplacena, nebo v týž sice den avšak prve, než skutečně mzda vyplacena byla (zák. ze dne 29. dubna 1889 č. 68 ř. z., § 5). Totéž platí ohledně smluv uzavřených o pohledávkách naproti úrazové pojišťovně, pokud se příčí ustanovením zákona úrazového (§ 43 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. ex. 1888); dále ohledně exekuce vedené na platy osob jsoucích ve veřejné službě neb osob po nich pozůstalých (§§ 1—6 zák. ze dne 21. dubna 1882, č. 123 ř. z.); totéž platí též ve příčině nemocenského pojišťování dělníků (§ 62 zák. ze dne 30. března 1888 č. 39 ř. z.).

V. Vedlejší ustanovení při smlouvách. Viz čl. Výminky, Čas splnění, Místo splnění, Litkup a Smlouvy vedlejší.

VI. Výklad smluv. Viz čl. Výklad zákonů.

VII. Ručení ze smluv. Viz čl. Správa, Laesio enormis, Pokuta konvenční.

VIII. Zásady platné pro smlouvy z jednání obchodních.

Obecné zásady, jež občanský zákon uvádí ve 12. hlavě druhého dílu, tvoří též základ pro posuzování obligačních poměrů v obchodě se vyskytujících. Ovšem bylo v zájmu obchodu nutno mnohé z těchto zásad pomínouti, kdežto opět jednotlivé otázky v obč. zák. nerozřešené přesnými ustanoveními rozhodnouti a konečně též nové normy obchodu prospěšné vytknouti. Druhý oddíl čtvrté knihy má nápis »Obecná ustanovení o obchodech« a byť i ustanovení tohoto oddílu se vztahovala v prvé řadě na obchody, jsou přece mnohá z nich vzata z práva obecného a vyskytují se již v ob. obč. zák.; tak na př. vykládací pravidlo čl. 278 obch. z., neboť jest povinností soudce netoliko při obchodech, nýbrž při posuzování každé smlouvy vyšetřiti pravou vůli kontrahentů. Písemného vyhotovení se nevyhledává k platnosti smlouvy ani obchodní ani oné, jež spadá pod ustanovení obč. zák.; odpovídá tudíž čl. 317 obch. z. úplně §§ 883, 863 a 916 o. o. z.; rovněž úplně souhlasí obchodní zákon s ustanoveními §§ 870 až 876 o. o. z. o vlivu bázně, omylu a podvodu na platnost smlouvy. Čl. 278 obch. z. výslovně k tomu poukazuje, že k platnosti smlouvy jest zapotřebí toliko svobodné vůle. Nelze-li však souhlas vůle úplně prokázati, musí soudce ve věcech obchodních ke zvykům a obyčejům přihlížeti (čl. 279 obch. z.), kterýžto zvláštní předpis má pro obchod značnou důležitost. Ustanovení čl. 281 obch. z., že rukojmě ručí solidárně, pochází-li hlavní závazek z právního jednání, jež jest na straně dlužníka obchodem, nebo je-li rukojemství samo obchodem, liší se rovněž od ustanovení §§ 1355 a 1356 o. o. z.; jsou-li tu podmínky čl. 281 obch. z., jeví se rukojmě spíše jako rukojmě a plátce ve smyslu § 1357 o. o. z.; kdežto ob. obč.

zák. solidárnost závazku připouští jen tam, kde zákon ji výslovně předpisuje (jako na př. v §§ 210, 550, 820, 1203, 1302, 1352, 1357) a nikde jí nepředpokládá, nýbrž, má-li býti uznána, musí býti výslovně vymíněna (§ 891 o. o. z.), vytkl čl. 280 pro obchodní poměry zásadu přímo opačnou. (Ostatně viz čl. Korrealita.)

IX. Odporování smlouvám. Viz čl. Odporování jednáním právním.

X. Zrušení smluv.

Zásada římského práva »pacta dant legem contrahentibus, contractus inter partes jus facit« platí i v rakouském právu. Závazná moc práva, jež založeno bylo v souhlase stran, je zásadně nezrušitelná, pokud zákon výjimky výslovně nestanoví. V pochybnosti se tato nezrušitelnost předpokládá, obzvláště když i smlouvu pochybnou tak sluší vykládati, by byla účinnou (§ 914 o. o. z.). Účinnost nastává zcela dle úmluvy, proto dlužno smlouvy splniti v ten čas, na tom místě a takovým způsobem, jak strany umluvily (§ 902 o. o. z.). Smlouva se zrušuje přirozeně tehda, když se obě strany výslovně na tom usnesly, což je však již vždy novým jednáním (§ 920 o. o. z.). Nesplní-li jedna strana smlouvu tak, jak bylo umluveno, může druhá strana žádati za zrušení smlouvy jen v případech zákonem vytyčených neb když tak bylo výslovně umluveno, jinak však může žádati jen za přesné splnění smlouvy a za náhradu (§ 917 o. o. z.). Výjimečné případy, ve kterých zákon povšechně připouští jednostranné zrušení smlouvy, jsou předkem takové, kde smlouva ani pravoplatně k místu nepřišla, poněvadž se právě nedostávalo podstatné náležitosti svolení.

1. Osoby nerozumné, jakož i děti mladší 7 roků, jsou nezpůsobilé sliby činiti nebo přijímati (§ 865 o. o. z.). Jiné osoby, jež závisí od otce, poručníka neb opatrovníka, mohou sice přijati slib v jich prospěch učiněný, přejímají-li však tím na sebe závazek nebo slibují-li samy, je platnost smlouvy závislou zpravidla na svolení zástupce neb zároveň soudu. Pokud svolení dáno není, nemůže druhá strana od smlouvy ustoupiti, může však žádati za přiměřenou lhůtu ku prohlášení se.

2. Osoby, jež se bez povolení vystěhovaly, byly nezpůsobilými v Rakousku pod jakýmkoliv titulem vlastnictví nabývati nebo scizovati (§ 10 vystěh. pat. ze dne 24 března 1832, č. 2457 sb. z. s.). Patent byl zrušen zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., pak branným zákonem z r. 1868 č. 151 ř. z. a ze dne 2. října 1882 č. 153 ř. z.).

3. Zběhové jsou nezpůsobilí k právům dle § 208 lit. a voj. tr. z. ode dne jich útěku až do postavení neb dodání, nemohou tudíž nakládati jměním zanechaným ani mezi živými ani pro případ smrti (§ 869 o. o. z.).

4. Svolení ke smlouvě musí býti svobodně, vážně, určitě a srozumitelně prohlášeno. Je-li prohlášení nesrozumitelné, zcela neurčité neb byl-li slib přijat za jiných okolností než za jakých byl dán, smlouva nevznikne (§ 870 o. o. z.). Kdo byl promisářem donucen nespravedlivou a odůvodněnou bází ke smlouvě, nemusí ji dodržeti. Byla-li bázeň důvodnou, posoudí dle okolností soudce (§§ 55, 871 o. o. z.). Byla-li jedna strana uvedena druhou stranou nepravými udáními v omyl, a týká-li se omyl věci hlavní nebo podstatné náležitosti věci hlavní, ke které hlavně směřoval projevený úmysl, nevznikne pro toho, kdo se mýlil, žádný závazek (§ 873 o. o. z.): Tytéž zásady platí i o omylu v osobě toho, komu byl slib učiněn, pokud by jinak smlouva buď vůbec neb ne takovým způsobem nebyla uzavřena (§ 875 o. o. z.). Byl-li promitent osobou třetí donucen nespra-

vedlivou a odůvodněnou bází ke smlouvě neb byl-li falešnými udáními v omyl uveden, je smlouva platná. Jen tehda, když promisář měl účastenství v bezprávném činu osoby třetí neb o něm patrně vědětí musil, posuzuje se dle §§ 870—874 o. o. z., jako by byl býval sám promitenta v bázeň neb omyl uvedl (§ 876 o. o. z.).

Byl-li promitent sám vinen svým omylem, trvá smlouva, leda že by promisář musil omyl patrně seznati z okolnosti (§ 877 o. o. z.). Kdo žádá za zrušení smlouvy pro nedostatek přivolení, musí též vše vrátiti, co z této smlouvy ve svůj prospěch obdržel (§ 880 o. o. z.). Byl-li předmět smlouvy před odevzdáním vyloučen z právního obchodu, je tomu právě tak, jako kdyby smlouva nebyla bývala uzavřena.

6. Byly-li zároveň slíbeny věci nemožné a možné, musí býti možné splněny, ač neustanovili li výslovně smluvníci, že nelze jednotlivé části smlouvy od sebe dělití.

7. Úmíuvy s takovými výminkami, jež pokládají se při posledním pořízení za nedoložené (výminky nesrozumitelné neb rozvazovací, nemožné a nedovolené), jsou neplatny.

8. Splnění právních jednání uzavřených před vyhlášením konkursu: Ohledně takových právních jednání, jež směřují k plněním vzájemným a jež strany v čas vyhlášení konkursu ještě nesplnily, platí povšechně tyto zásady:

a) Splnil-li jen úpadce úplně, nastupuje podstata v jednání a může od druhé strany zadrželé plnění požadovati;

b) splnila li druhá strana úplně, ohlas své nároky proti podstatě dle předpisů konk. ř. Může však, nezáleží-li dlužné plnění vzájemné v peněžném placení, a pokud jí nárok na vrácení nepřisluší, žádati ne splnění, nýbrž jen odškodnění;

c) nesplnily-li posud obě strany neb splnily-li neúplně, má podstata volbu, chce-li do jednání vstoupiti čili nic; musí se však prohlásiti o tom nejpozději ve lhůtě soudcem k návrhu strany druhé přiměřeně stanovené, jinak se za to pokládá, že v jednání nevstupuje. Vstoupí-li podstata v jednání, budiž toto oběma stranami úplně splněno. Nevstoupí-li do jednání, může druhá strana žádati vrácení toho, co byla splnila, pokud se v podstatě ještě nalézá, jinak však jen náhradu škody (§ 22 konk. ř.). Ostatně v platnosti zůstávají předpisy o. o. z. a obchodního práva o přípustnosti ustoupení od smlouvy vůbec a o vlivu zahájení konkursu na jednotlivé druhy jednání a právních poměrů zvláště § 23 konk. ř. Při smlouvách nájemních a pachtovních vstupuje podstata, byl-li úpadce nájemcem nebo pachtýřem, okamžikem vyhlášení konkursu do smlouvy. Avšak obě strany mohou, se zachováním případných nároků náhradních, smlouvu, i když uzavřena byla na delší dobu ve lhůtách zákonem neb místním obyčejem stanovených, vypovědětí. Je-li úpadce pronajímatelem nebo propachtovatelem, vstupuje podstata na jeho místo, aniž by předpisy o trvání smlouvy změny doznaly; však i dobrovolné scizení předmětu pronajatého v konkursu má vzhledem ke zrušení smlouvy též účinek jako scizení nucené.

9. Lze-li slib různým způsobem splniti, volí zavázaný. Od volby jednou však učiněné nemůže ustoupiti (§ 906 o. o. z.). Byla-li smlouva uzavřena výslovně s výhradou volby a byla-li tato nahodilou zkázou jedné neb více věcí zmařena, není strana, jíž volba příslušela, smlouvou vázána. Dopustil-li se však zavázaný viny, ručí oprávněnému za zmaření volby (§ 907 o. o. z.).

10. Určí-li se při uzavírání smlouvy obnos, který jedna nebo druhá strana musí zapraviti, chce-li od smlouvy před splněním ustoupiti, uzavírá se smlouva s litkupem. V tomto případě nutno buď smlouva splniti neb litkup zaplatiti. Kdo splnil smlouvu jen částečně neb přijal to, co druhý částečně plnil, nemůže již ustoupiti, třeba i litkup by zapraviti chtěl (§ 910). Dá-li se závdavek a vymění-li se zároveň ustoupení od smlouvy bez určení zvláštního litkupu, zastupuje závdavek litkup. Ustoupí-li se tudíž od smlouvy, ztrácí ten, kdo závdavek dal, závdavek neb příjemce vrátí dvojnásobný jeho obnos.

11. Při smlouvách jednostranně závazných předpokládá se v pochybnosti, že zavázaný chtěl převzítí spíše menší, než těžší břemeno; při smlouvách obě strany zavazujících jest nezřetelný projev na újmu toho, kdo ho použil (§ 915 o. o. z.).

12. Je-li nedostatek správu odůvodňující takové povahy, že jej nelze odstraniti a že brání řádnému užívání věci, může zkrácený žádati za úplné zrušení smlouvy; dá-li se však nedostatek na př. na míře neb váze napraviti, může zkrácený jen tuto nápravu žádati, v obou případech může však domáhati se náhrady další škody a pokud druhá strana jednala nepoctivě, i ušlého zisku (§§ 869, 919, 1323, 1424 o. o. z.).

13. Zkrácení přes polovici. Neobdržela li při smlouvách oboustranných jedna strana ani polovici toho, co druhé dala, může strana zkrácená žádati za zrušení a uvedení v dřívější stav (§ 934 o. o. z.). Druhá strana může však smlouvu tím v platnosti zachovati, že doplatí, co se na obecnou cenu nedostává. Nepoměr ceny řídí se okamžikem uzavřeného jednání (§ 935 o. o. z.). Tato námitka je však vyloučena, když se jí strana výslovně vzdá nebo projeví, že věc přejímá ze zvláštní obliby za cenu mimořádnou; neb když strana, ač jí byla pravá hodnota známa, nicméně byla s nepoměrou cenou srozuměna; dále, když možno se domnívati z poměru osob, že chtěly uzavřítí smlouvu smíšenou (dílem záplatnou, dílem bezplatnou); nelze-li pravou hodnotu již vyšetřiti, konečně byla-li věc prodána soudní dražbou (§§ 305, 1089, 1268).

14. Úmluva, že teprve budoucně má býti smlouva uzavřena, je jen tehda závazná, když stanovena je doba uzavření, dále podstatné kusy smlouvy a když okolnosti nezmění se mezi tím tak, že tím se zmaří účel buď výslovně naznačený neb z okolností vysvítající, nebo když pozbude jedna nebo druhá strana důvěry (§ 936). Ostatně musí býti na splnění takových přípovědí nejdéle do roka po smluvené době naléháno, ježto jinak právo zaniká (§§ 885, 971, 983 o. o. z.).

15. Všeobecné, neurčité vzdání se námitek proti platnosti smlouvy je bezúčinným (§ 937 o. o. z.). Lišiti sluší od zrušení smlouvy zrušení práv a závazků (§ 1411 o. o. z.). Není tu žádné souvislosti, nezrušuje se již zrušením práva závazek a zrušením závazku právo. Závazek zaniká hlavně placením, to je plněním toho, co někdo je povinen plniti (§§ 469, 1412 o. o. z.). Proti své vůli nemůže býti ani věřitel donucen něco jiného přijati, než co je oprávněn požadovati, ani dlužník něco jiného plniti, než co je povinen plniti. To platí též o čase, místě a způsobu plnění (§ 1413 o. o. z.). Byla-li někomu omylem, třeba je to omyl právní, plněna věc neb jednání nějaké, na které ten, komu bylo plněno, nároku nemá, lze z pravidla v prvém případě zpět požadovati věc, v druhém případě domáhati se mzdy zjednanému užítku přiměřené (§ 1431 o. o. z.). Nelze

však zpět požadovati placení dluhu promlčeného neb dluhu takového, který jen pro nedostatek formalit je neplatným neb k jehož dobytí odpírá zákon pouze právo žalobní, rovněž nelze zpět požadovati, když někdo něco zaplatil, o čemž ví, že dlužen není (§ 1432 o. o. z.). Tento předpis (§ 1432 o. o. z.) nevztahuje se však na případ, kde zaplatil poručenec neb jiná osoba, jež nemůže volně svým jměním nakládati (§ 1433 o. o. z.). Zaplacené lze i tehda zpět žádati, když dluh je z jakékoliv příčiny nejistým neb když závisí na splnění doložené výminky (§ 1434 o. o. z.). Zaplacení dluhu pravého a bezvýminečného nelze však již proto zpět požadovati, že ještě neuplynula lhůta platební. Též věci, jež dány byly co pravý dluh, lze zpět žádati, když pominul právní důvod si je na dále podržeti. Byl-li někdo zavázán ze dvou věcí jen jednu dle své libosti plniti, a plnil-li omylem obě, může tu neb onu zpět požadovati (§ 1436 o. o. z.). Ve všech případech, kde je věřitel oprávněn se svého práva vzdáti, může tak učiniti i ve prospěch svého dlužníka a tím závazek dlužníkův zrušiti (§ 1444 o. o. z.). Spojí-li se jakýmkoliv způsobem právo se závazkem v téže osobě, zanikají obě, leda že by bylo věřiteli volno žádati za oddělení svých práv (§§ 1445, 802 a 812 o. o. z.), neb když nastanou poměry zcela různého způsobu. Proto nastoupením dlužníka do pozůstalosti svého věřitele nic se nezmění v právech věřitelů pozůstalostních, spoludědiců neb legatářů a dědí-li věřitel po dlužníkovi neb rukojmím, nemění se nic na právech věřitelových. Práva a závazky, jež vtěleny jsou do knih veřejných, nezrušují se spojením v téže osobě, pokud z knih veřejných vymazány nebyly (§ 1446 M, 469, 526 o. o. z.). Nahodilá úplná zkáza určité věci zrušuje veškeren závazek, též závazek hodnotu její nahraditi (§ 1447 o. o. z.). Tato zásada platí i pro ty případy, kde splnění závazku neb zaplacení dluhu stane se nemožným jinou náhodou. V každém případě musí však dlužník vrátiti, pokud se týče, nahraditi to, co za příčinou splnění závazku obdržel, sice jako bezelstný držitel, avšak tak, by neměl užítka ze škody druhého. Smrtí zanikají jen taková práva a závazky, jež jsou omezeny na osobu neb týkají se toliko osobních jednání zemřelého (§ 1448 o. o. z.).

Kromě případů zde uvedených, ve kterých pokládají se smlouvy buď za neuzavřené neb za zrušené, zná rak. zákon ohledně jednotlivých smluv zvláštní důvody zrušovací. Takové vyskytují se při smlouvě manželské, svěrenské, adopční, darovací, schovací, dále při půjčce, zápůjčce, při smlouvě zmocňovací, směnné, trhové, nájemní, námezdní, služebné a společenské a bude o nich jednáno v příslušných člancích. O vlivu promlčení a vydržení na trvání smlouvy, viz přísl. čl. Způsoby zrušení těch smluv, jež připouštějí obnovení mlčky, uvedeny jsou v čl. Výpověď. Mimo případ výpovědi, lze o zrušení smlouvy jen žalovati.

XI. Poplatky.

Pokud smlouva byla zrušena oboustranným, písemným dorozuměním, podléhá poplatku (§ 1 popl. z.), který se řídí hodnotou a povahou předmětu smlouvy a dále tím, která práva se zrušují nebo znova zřizují, převádějí, upevňují neb přeměňují. Smlouvy, jež jsou dle o. o. z. neplatny, poplatkům nepodléhají; zda však právní jednání, jež bylo ohlášeno k vyměření poplatku, je neplatným čili nic, nebudiž z povinnosti úřední rozebíráno. Žádá-li se v takovém případě za odepsání nebo vrácení poplatku, rozhodne o tom finanční ministerstvo po slyšení finanční prokuratury. Vyjde-li na jevo čin trestní, vyrozumí se úřad trestní a s vyměření po-

platku sečká se až do jeho rozhodnutí (vým. min. fin. ze dne 8. prosince 1852 č. 3028). Rozklady a rekursy, jimiž se prokazuje, že neplatné právní jednání poplatku bylo podrobena, buďtež podány u příslušného úřadu (vým. min. fin. ze dne 26. května 1855 č. 11.766).

Ostatně viz čl. Poplatky z listin.

Smlouvy bezplatné a úplatné viz Smlouvy.

Smlouvy celní.

I. Pojem.

Smlouvy celní jsou úmluvy, jež Rakousko-Uhersko uzavřelo na základě smluv obchodních a o plavbě lodmi ze dne 1. února 1892 č. 15 a 17 ř. z. uzavřených s Německem a Itálií, s těmito státy k potlačení podloudnictví.

II. Dle smlouvy celní s Německem uzavřené zavazují se obě strany smlouvající užiti všech zákonných prostředků k potlačení podloudnictví, sebe navzájem za tím účelem podporovati a spáchané přestupky co nejrychleji oznamovati vzájemným úřadům celním a berním (v říši německé hlavním úřadům celním nebo berním, v Rakousko-Uhersku hlavním celním úřadům a komisařům finanční stráže) (§ 2 celní sml.). Úřady celní a berní jedné říše oznamte přestupky celních zákonů druhé říše, o nichž vědomosti nabyly, úřadu celnímu nebo bernímu v § 2 sml. c. jmenovanému a poďtež potřebná vysvětlení k vyšetření skutečnosti (§ 3 sml. c.).

1. Úřady vybírací obou smluvníků dovoltež vyšším úředníkům celním neb berním k tomu zmocněným nahlédnouti v místě úřadu do rejstříků a dokladů, které prokazují dopravu zboží z území jedné říše neb do území této říše; k těmto vyšším úředníkům celním a berním náležejí v Rakousko-Uhersku vrchní úředníci hlavních úřadů celních, vrchní komisaři a komisaři finanční stráže a v Německu členové hlavního úřadu a vrchní kontrolori (§ 4 cel. s.). Dále je dovoleno, by se úředníci celní a berní, stíhající podloudníka nebo předměty nebo stopy přestupku celního zákona, odebrali do území druhého smluvního státu za tím účelem, by tam u představených neb úřadů sbírali mohli důkazy potřebné k vypátrání skutkového děje nebo pachatele a by navrhli zjištění pachatele nebo zabavení zboží; též lze vyzvati celní a berní úředníky jednoho smluvníka dožádáním představeného jich úřadu příslušným úřadem druhého smluvníka, by vypovídali o okolnostech přestupků zákona celního (§ 6 cel. sm.).

2. Žádná smlouvající strana netrpí ve svém území spojení za účelem podloudnictví (§ 7 cel. sml.).

3. Každá smlouvající strana je povinna zabrániti, by nebyly hromaděny na blízku hranic zásoby zboží, jež podloudně má býti dopraveno do území druhého smluvníka. Uvnitř pohraničního okresu lze připustiti sklady cizího, nevycleného zboží zpravidla jen v místech celního úřadu a v tomto případě jen pod závěrou a dohledem úřadu celního (§ 8 al. sml.).

4. Dále se zavazují oba smluvníci vypravovati úřadem celním neb berním zboží, jehož dovoz nebo průvoz jest v druhém státě zakázán, jen bude-li vykázáno zvláštní dovolení; zboží toho druhu budiž u úřadů obou států zvláště označeno. Smluvníci vyznamtež se co nejochotněji o počtu a oprávnění míst ohlašovacích a vypravovacích, jež jsou určena na společných hranicích k přechodu zboží, o jich úředních hodinách a potřebných snad doprovázkách, jakož i o zvláštních opatřeních při dopravě železniční.